

Asia: VN/5969/2019

Selvitys ei-kaupallisen sijaissynnytysjärjestelyn sallimisesta

Taustaselvitys

Määritelmät

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialalla ei ole lausuttavaa.

Tieteellinen tutkimustieto

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialalla ei ole lausuttavaa.

Sijaissynnytys Suomessa

Helsingin perheoikeudellisten asioiden adoptiotyöryhmä kohtaa säännöllisesti lapsia, jotka ovat syntyneet Suomessa tai ulkomailla hoidetun sijaissynnytysjärjestelyn avulla. Perheet hakeutuvat adoptioneuvonnan piiriin perheen sisäisen adoptioprosessin johdosta.

Sijaissynnytysjärjestelyyn liittyvien yhteydenottojen määrä on kasvanut viime vuosina asiakkaiden etsiessä tietoa järjestelystä ja pyytäessä

neuvoja ongelmatilanteisiin. Adoptiotyöryhmässä annetaan neuvontaa sijaissynnytysjärjestelyissä perheen sisäiseen adoptioon liittyen, mutta

muuta neuvontaa ja ohjausta ei voida antaa.

Sijaissynnytyksiä koskeva kansainvälinen lainsäädäntö

Selvitys sisältää kattavan kuvauksen sijaissynnytyksiä koskevasta ulkomaisesta lainsäädännöstä ja Suomea sitovista kansainvälisistä velvoitteista.

Kansallinen malli

Rinnasteiset sääntelymallit

Selvityksessä on tarkasteltu hedelmöityshoitoja sekä adoption ja vanhemmuuden vahvistamista koskevien sääntelymallien soveltumista sijaissynnytysjärjestelyjä koskeviin sääntelytarpeisiin.

Selvityksessä on päädytty siihen, ettei sijaissynnytysjärjestelyä voida suoraan rinnastaa mihinkään tällä hetkellä säänneltyyn ilmiöön.

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala arvioi, että voimassa olevista sääntelymalleista lähtökohtaisesti adoptioprosessi soveltuu sijaissynnytysjärjestelyyn aiotun äidin vanhemmuuden vahvistamisen osalta, mutta joitakin tarkennuksia adoptiolainsäädäntöön olisi tarpeen

tehdä. Vanhemmuuslainsäädäntömme lähtökohtana on, että synnyttäjä on aina lapsen äiti. Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala katsoo, että synnyttänyt äiti voisi sijaissynnytysjärjestelyssäkin luopua äitiydestään vain adoption kautta ja tuomioistuimen päätöksellä. Toisen vanhemman vanhemmuuden vahvistamisen osalta tulisivat sovellettavaksi vanhemmuuslain säännökset.

Sijaissynnytysjärjestelyiden valvonta

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala arvioi, että adoptioneuvonnan kaltainen neuvontaprosessi ja lupamenettely olisi sijaissynnytysjärjestelyissä

välttämätön ja paras ennakkovalvonnallinen sääntelymekanismi. Kaikkien osapuolten on tärkeä saada prosessinomaista neuvontaa, jonka aikana heillä on tilaa pohtia esimerkiksi synnyttäjän roolia tulevan lapsen elämässä. Keskeisiä teemoja olisivat myös lapsen oikeus kertovaan ja avoimeen kasvuympäristöön sekä muuttuvan perhedynamiikan vaikutukset. On huomioitava, että tilanne saattaa koskettaa suurempaa joukkoa ihmisiä, esimerkiksi sijaissynnyttäjän puolisoa ja perheessä asuvia lapsia tai mahdollisia isovanhempia sekä aiottujen vanhempien perheessä mahdollisesti jo olevia lapsia. Neuvontatyöskentely

tähtäisi lausuntoon, joka olisi yksi vaadittavista asiakirjoista lupaprosessissa. Lausunto voisi olla myös kielteinen.

Aiottuja vanhempia koskevat edellytykset

Selvityksessä on pohdittu aiottuja vanhempia koskevia edellytyksiä, kuten käytettävien sukusolujen geneettistä yhteyttä ja aiottujen vanhempien parisuhdetta. Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala pitää näkökulmia perusteltuina ja kannatettavina.

Adoptioprosessin tavoin sijaissynnytysjärjestelyssä aiotuille vanhemmille asetettavilla ikärajoilla on lapsen edun kannalta tärkeä merkitys. Asetettavien

ikärajojen tulee olla selkeitä ja ilman tulkinnanvaraisuutta. Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala katsoo, että sijaissynnytysjärjestelyn aloittamisen yläikäraja tulisi olla 45 vuotta, eikä sijaissynnytysjärjestelyä tulisi jatkaa aiotun vanhemman täytettyä 45 vuotta.

Sijaissynnyttäjää koskevat edellytykset

Sijaissynnyttäjän ja aiottujen vanhempien lähisukulaisuuden tai lähipiirin käsite tulisi määritellä tarkasti. Läheisen sisaren lisäksi sijaissynnyttäjänä voisi toimia esimerkiksi aiotun vanhemman läheinen serkku. Aiotun isän lähisukua ei ole tarpeen sulkea kokonaan pois sijaissynnytysjärjestelystä. Muiden kuin biologiseen lähipiiriin kuuluvien henkilöiden määrittely on

vaikeaa, sillä kyseessä on tunteeseen perustuva suhde, jota on ulkopuolelta vaikea määritellä tai arvioida.

Muut hoidon edellytykset

Esitetyt näkökulmat hedelmöityshoitoa antavaan luvan saaneeseen palveluntarjoajaan ovat perusteltuja ja kannatettavia.

Raskauden kulku ja lapsen syntymä

Selvityksen mukaan sijaissynnytysjärjestelyssä kaikilla osapuolilla tulisi olla mahdollisuus saada tukea raskauden kuluessa myös erikseen. Raskaana olevan asiakkaan raskauden seurannasta huolehditaan neuvolassa, mutta aiotut vanhemmat eivät ole odotusaikana äitiysneuvolan asiakkaana. Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala pitäisi tärkeänä määritellä, miten aiotuille vanhemmille järjestettäisiin odotuksen aikainen tuki lapsen syntymään ja vanhemmuuteen valmistautumiseksi käytännössä. Aiottujen vanhempien rooli osana synnyttäjän raskauden aikaista neuvolaseurantaa, esimerkiksi mukana olo vastaanottokäynneillä, jäisi asianosaisten itsensä sovittavaksi.

Sijaissynnytysjärjestelyssä olisi hyvä määrittää synnyttäjälle harkinta-aika lapsen luovuttamista koskevan suostumuksen antamiselle. Adoptiolaisissa säädetty kahdeksan viikon harkinta-aika voisi olla perusteltu myös sijaissynnytysjärjestelyssä. Prosessiin kuuluvan neuvonnan tulisi tukea synnyttäjää koko prosessin ja erityisesti harkinta-ajan aikana, jotta hänellä olisi riittävästi aikaa ja tilaa harkita suostumustaan lapsesta luopumiseen. Sijaissynnyttäjän itsemääräämisoikeus huomioiden olisi samanaikaisesti tärkeä huolehtia siitä, että lapsen syntymän jälkeistä hoidon ja huolenpidon jatkuvuutta ennakoidaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Korvaukset sijaissynnytysjärjestelyistä

Selvityksen arvioinnit sijaissynnytysjärjestelyyn liittyvistä korvauksista ovat perusteltuja.

Vanhemmuuden vahvistaminen ja jälkikäteinen tuki

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan näkemyksen mukaan oikeudellisen vanhemmuuden vahvistaminen vanhemmuuslain ja adoptiolain säännösten mukaan turvaa parhaiten sijaissynnytysjärjestelyn osapuolien oikeudellisen aseman. Lainsäädännössä tulisi kuitenkin huomioida sijaissynnytysjärjestelyyn liittyvät erityispiirteet. Esimerkiksi aiottujen vanhempien välirikko prosessin aikana saattaisi nykyisten adoptiolain säännösten mukaan estää toisen aiotun vanhemman vanhemmuuden vahvistamisen. Vanhemmuuden tunnustamista ennakkollisesti neuvolassa ei nähdä sijaissynnytysjärjestelyissä mahdollisena.

Adoptioprosessiin kuuluvaa lapsen sijoituksen jälkeistä seurantaa ennen adoption vahvistamista tuomioistuimessa ei nähdä tarpeellisena. Lapsi on ollut aiottujen vanhempien hoidossa syntymästä alkaen.

Sijaissynnyttäjän tarvitsema tuki synnytyksen jälkeen on tärkeä huomioida. Riski sairastua raskauden jälkeiseen masennukseen on korostunut tilanteessa, jossa synnyttänyt henkilö luopuu kantamastaan

lapsesta, eikä hänellä välttämättä ole merkittävää asemaa synnyttämänsä lapsen arjessa. Lapsesta luopuessaan sijaissynnyttäjä on neuvolan asiakkaana synnytyksen jälkitarkastukseen (5–12 viikkoa synnytyksestä) saakka. Tänä aikana sijaissynnyttäjä tulisi tarvittaessa ohjata edelleen tarvitsemiensa palveluiden piiriin.

Ehdotuksen vaikutukset

Erilaisia sijaissynnytyjärjestelyjä toteutetaan tällä hetkellä, vaikka Suomen lainsäädäntö ei tue järjestelyjä. Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala arvioi, että kaikki käytännön työssä esiin tulleet tapaukset eivät olisi täyttäneet selvityksessä esitettyjä kriteerejä.

Mahdollisten lakimuutosten vaikutuksia on vaikea arvioida, mutta oletettavasti ulkomailla hoidetut sijaissynnytyjärjestelyt tulevat kuitenkin jatkumaan, sillä sijaissynnytyjärjestely nähdään vaihtoehtona pitkälle adoptioprosessille.

Muuta kansallisesta mallista

Oikeusministeriön selvitys keskittyy sijaissynnytyjärjestelyyn aikuislähtöisenä prosessina, eikä sijaissynnytyksellä syntyvän lapsen asemaa juurikaan huomioida. Lapsen asema on tärkeä tunnistaa sijaissynnytyjärjestelyn kokonaisuudessa. Raskausaika on merkittävä lapsen aivojen kehityksen ja kiintymyssuhteen kannalta, ja lapsen näkökulmasta kyseinen kiintymyssuhde päättyy jonkin tason hylkäämiskokemukseen solu- ja kehomuistiin. Tutkimustietoa on saatavilla esimerkiksi FinnBrain-hankkeesta.

Sijaissynnytyjärjestelyssä synnyttäjältä toivotaan kykyä solmia suhde lapseen raskausaikana, mutta samalla kykyä luopua lapsesta syntymän jälkeen. Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala arvioi, että on hyvin vaikea valvoa sijaissynnyttäjän todellista tahtotilaa ja mahdollisuutta tarvittaessa perääntyä järjestelystä.

Muuta

Muuta lausuttavaa

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialalla ei ole muuta lausuttavaa.

Hannola Terja
Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala